

Kovácsné Koreny Ágnes

Europeana Libraries – egy új európai projekt

Az Európai Digitális Könyvtárat 2008-as elindítása óta számos kapcsolódó projekt kíséri, támogatja, ellátja az Europeana tartalmi és informatikai fejlesztését, az európai kulturális örökség mind szélesebb körű hozzáférhetővé tételét. 2011 januárjában egy új európai projekt indult útjára, amely nemcsak új tartalmakat kíván elérhetővé tenni a portál számára, hanem néhány új fejlesztéssel is hozzá kíván járulni a portál jövőbeli növekedéséhez. A projektben hazánkat az Országgyűlési Könyvtár képviseli.*

Előzmények

1. Az Országgyűlési Könyvtár 2010 januárjában az Új Magyarország Fejlesztési Terv támogatásával elindította a *Digitalizált Törvényhozási Tudástár (DTT)* elnevezésű projektjét, melynek keretében kétmillió oldalnyi történeti országgyűlési dokumentum, jogforrás, valamint jogi, politikatudományi és történettudományi szakirodalom kerül digitalizálásra, OCR-ezésre, hogy 2011 őszére adatbázisba rendezve, egységes portálfelületen legyen elérhető minden érdeklődő számára. A dokumentumok leválogatását,

állapotfelmérését, az egyes művek szerzői jogi vizsgálatát, a digitalizálás és a teljes munkafolyamat aprólékos megtervezését (2010) követően cikkünk írásának idején a közbeszerzésnyertes *BravoGroup/DocuScan* konzorcium munkája révén már folyik a kétmillió oldal digitalizálása, a metaadatok készítése, az adatbázis-építés, és elkezdődtek a portál kialakításával kapcsolatos munkálatok is. Az Országgyűlési Könyvtár pályázatában vállalta, hogy a DTT projekt keretében előállított, kétmillió oldalnyi digitális objektumot elérhetővé teszi az Europeana számára (1. ábra).

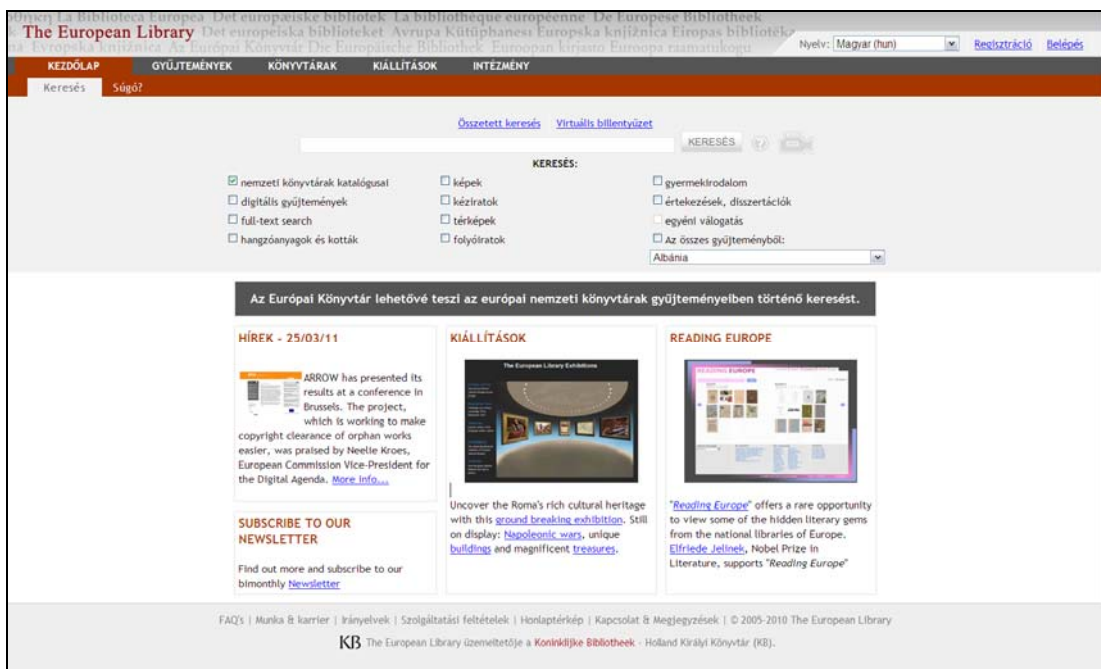

1. ábra A DTT projekt honlapja (<http://www.ogyk.hu/dtt>)

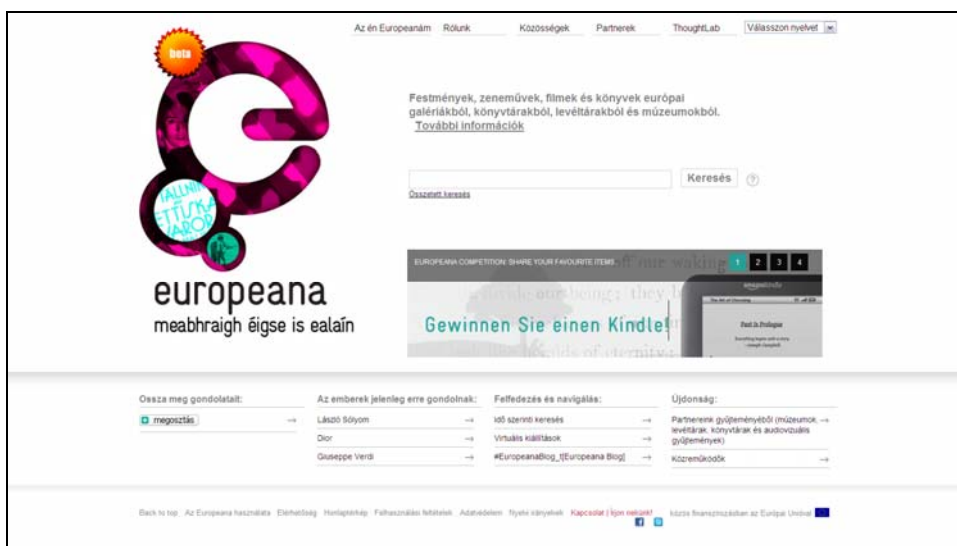
* Készült az IQSYS-OGYK által szervezett Könyvtáros Teadélutánon 2011. március 7-én elhangzott előadás alapján.

2. Az Európai Unió támogatásával 2005-ben indult el a TEL (*The European Library*) nevű szolgáltatás, amely 35 nyelven kínál hozzáférést a kontinens 48 országának nemzeti könyvtári anyagaihoz: bibliográfiai rekordoktól a digitális objektumokig. A szolgáltatás hátterét az *Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciája* (*Conference of European National Libraries = CENL*) nyújtja; a projekt központja a *Holland Nemzeti Könyvtárban* (*Koninklijke Bibliotheek, Den Hague*) működik (2. ábra).

3. 2008-ban kezdte el működését az *Európai Digitális Könyvtár*, az *Europeana* prototípusa. A szolgáltatás jelenleg mintegy 15 millió digitális objektumhoz kínál hozzáférést, olyan kulturális kincsekhez, amelyeket Európa mintegy 1500 kulturális intézménye (könyvtárak, levéltárak, múzeumok, audiovizuális archívumok) tesz elérhetővé az egységes felületen keresztül (3. ábra).

2. ábra A TEL nyitóoldala (<http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/hu/index.htm>)

3. ábra Az Europeana nyitóoldala (<http://europeana.eu/portal/>)

TEL és Europeana – különbségek és hasonlóságok

A két európai szolgáltatás közti legfőbb különbségeket a 4. ábra szemlélteti.

TEL	Europeana
A nemzeti könyvtárak aggregátora.	Aggregátorok aggregátora.
Elsősorban katalógusokat (bibliográfiai rekordokat) szolgáltat.	Digitális objektumokat szolgáltat.
Partnerei a nemzeti könyvtárak.	Partnerei: könyvtárak, múzeumok, levéltárak, nemzeti és doménszintű portálok.
Fő célcsoport: bölcsészettudományok és társadalomtudományok kutatói.	Fő célcsoport: <i>Mária, a tanár; Péter a tinédzser, Olaf, a muzeológus, William a kulturális turista stb.</i> , azaz minden (bármely) európai.

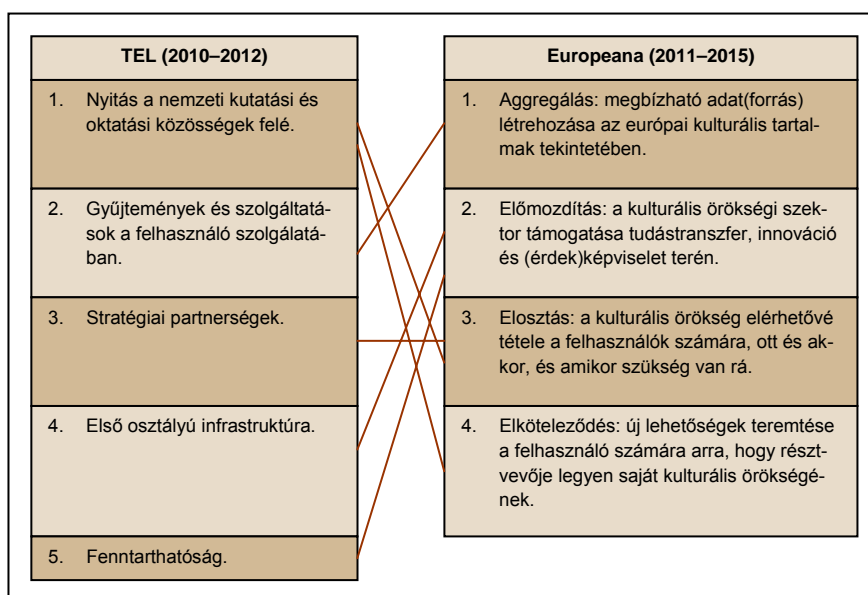
4. ábra TEL és Europeana – különbségek

Mindezek ellenére – talán nem utolsósorban annak (is) köszönhetően, hogy mindkét szolgáltatás projektirodája a Holland Nemzeti Könyvtárban működik – számos hasonló elképzeléssel, célkitűzéssel találkozunk, ha megvizsgáljuk a két szolgáltatás rövid távú stratégiai elképzeléseit, prioritásait (5. ábra).

Mindezekre – köztük az Országgyűlési Könyvtár vállalására is – kínál megoldást az *Europeana Libraries* projekt.

Europeana Libraries – alapinformációk

Név:	Europeana Libraries. Aggregating digital content from Europe's libraries (Digitális tartalmak aggregálása Európa könyvtáraiból)
A projekt kezdete:	2011. január 1.
Időtartam:	24 hónap
Támogató:	Az Európai Bizottság CIP-ICT-PSP-BPN programja.
Támogatás:	ca. 3 millió euró (az összköltségvetés 80%-a)
Koordinátor:	Koninklijke Bibliotheek, Den Hague
Konzorcium:	24 intézmény, köztük Európa legfontosabb szak- és egyetemi könyvtárai, valamint az európai szakkönyvtárak két szervezete: a LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) és a CERL (Consortium of European Research Libraries)

5. ábra A TEL és az Europeana stratégiai prioritásai

A projekt főbb célkitűzései:

- Európa 11 országának legfontosabb szak- és egyetemi könyvtáraiból származó, nagy mennyiségű, magas minőségű digitális rekord elérhetővé tétele az Europeanan keresztül.
- Olyan mechanizmusok kiépítése, amelyek a jövőben minden európai könyvtár számára megkönnyítik a digitális tartalmak tömeges indexálását és aggregálását.
- Egy európai szintű könyvtári doménaggregátor létrehozása a TEL átalakításával, továbbfejlesztésével.
- Minden eddiginél magasabb szintű teljes szövegű keresés lehetővé tétele a felhasználók számára.

A projekt összesen 5 168 453 új digitális objektumot tesz elérhetővé 2012 végére az Europeana számára a következő tudományterületeken: nemzeti történelem és kultúra; utazások, felfedezések; európai kulturális kincsek; európai történelem és kultúra; tudománytörténet, orvostudomány; a modern digitális Európa megteremtése; művészettörténet; irodalom; Európa kulturális fővárosai. Számszerűsítve: 3 319 045 oldal; 598 130 könyv és szakdolgozat; 368 000 cikk; 848 078 kép; 1200 film és rövid videó, valamint 34 000 vegyes tartalmú dokumentum válik elérhetővé az érdeklődők számára.

Néhány példa az aggregálandó tartalomra:

- A Google Books által az *Oxford University Library Services*, az *Universiteit Gent* és a *Bayerischen Staatsbibliothek* számára digitalizált monográfiák.
- 80 ezer kép, köztük jelentős orvostudományi és természettudományi fotók az *Uppsala Universiteit* felajánlásában.
- 200 db, 1-1 órás videó, köztük 10 Nobel-díjas beszélgetése az *Universitaet Wien* felajánlásában.
- A *Liber DART-Europe* portálján feldolgozott 50 ezer rekord: PhD-dolgozatok, disszertációk Európa 19 országából.
- 270 ezer tudományos cikk a *Lunds Universitet* révén.
- 1015 régi autogram, festmény, grafika, 207 régi fénykép, 117 régi térkép (1497-től), kb. 3000 levél a *Tartu Unikoool*-ból.

A projekt végrehajtása

Az Europeana Libraries projekt végrehajtása hat munkacsomag keretében történik (6. ábra):

6. ábra Munkacsomagok

1) WP1 – Projektmenedzsment, koordináció, monitoring

A munkacsomag koordinációját az Egyesült Királyságbeli *MDR Partners* és a Holland Nemzeti Könyvtár látja el. E munkacsomagba tartozik feladatként a projekt teljes koordinációja; a feladatok szerződés szerinti végrehajtásának biztosítása; a projektmenedzsment és a döntéshozatali mechanizmus ellenőrzése; egy csoportwebhely működtetése, projekttalálkozók szervezése; jelentések készítése az Európai Bizottság számára; a pénzügyek kezelése; a szerzői jogi szabályok betartatása; valamint a minőségbiztosítás. Lényegében annak megoldása, hogy a 2012-re vállaltak megvalósuljanak, vagyis a szakkönyvtárak digitális gyűjteményei elérhetőek legyenek az Europeanában; rendelkezésre álljanak a teljes szövegű keresés feltételei; készen álljon az európai szintű könyvtári aggregátor infrastruktúrája, rendszere, folyamatai és üzleti modellje.

2) WP2 – A könyvtári környezet modellezése

A munkacsomag koordinátora a *University College London*, résztvevői a *CERL*, az *Europeana*, a *Universiteit Leuven*, a *Holland Nemzeti Könyvtár*, valamint a *LIBER*. Fő célja annak elősegítése, hogy a TEL valóban „A” könyvtári aggregátorává válhasson az Europeanának. A munka első szakaszában egy kutatás keretében összegzik az előző, az *Europeana* kőré szerveződött projektek tapasztalatait; feltérképezik és megvizsgálják a projekt által érintetteket (stakeholders), majd azt modellezzik, hogy hogyan tudja egy könyvtári aggregátor a leghatékonyabban segíteni a könyvtárak érdekeit.

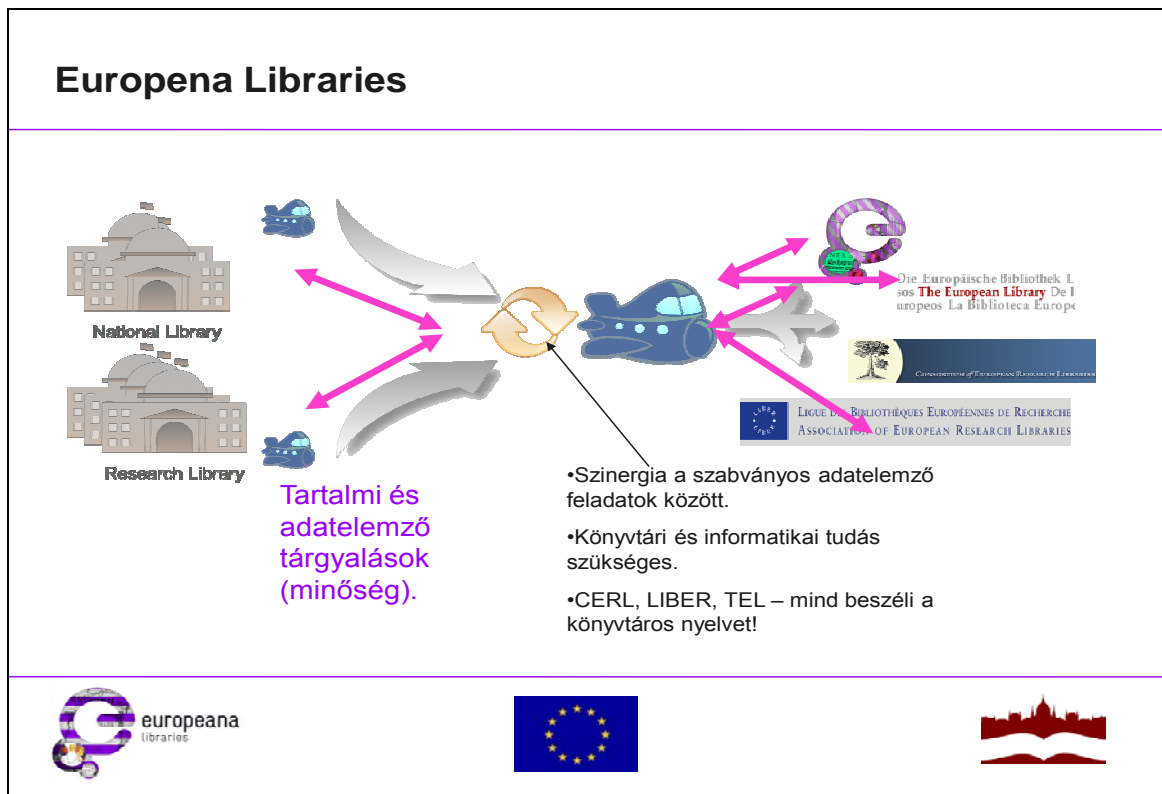
A következő szakaszban költség- és költséghatékony-ság-elemzés történik, majd ennek alapján egy tervezési folyamat indul el: készül egy hatékony üzleti és hálózatépítési terv, amely a kidolgozandó modell fenntarthatóságát hivatott biztosítani; megvizsgálják a projekt során felmerülő szerzői jogok kérdéseket; s készül egy fenntarthatósági terv, amely érinti a TEL és az Europeana fenntarthatóságának problematikáját is.

3) WP3 – Szakkönyvtári tartalmak aratása az Europeana számára

A harmadik munkacsomag a projekt lelke: ennek során történik meg az 5 millió oldalnyi digitális tartalom aggregálása és elérhetővé tétele az Europeanában. A munka koordinátora a TEL iroda, résztvevője pedig valamennyi tartalomszolgáltató konzorciumi tag. Az egyes feladatok, mérföldkövek tervezését, a metaadatok aratásának ütemezését a tartalomszolgáltatókkal való egyeztetéseket követően egy ún. *Aggregation Steering Group* irányítja. A szakértői csoport rendszeres workshopokkal segíti a könyvtárak szakembereinek munkáját: felkészítik őket arra, hogy metarekordjaikat a kívánt minőségűvé alakíthassák, megismertetik őket az aratás fogalmával és folyamatával, s aktívan

segítik a metarekordok Europeana-ba való betöltését.

Az Europeana aggregátori kézikönyve (Aggregators Handbook) szerint „Egy aggregátor az Europeana vonatkozásában egy olyan szervezet, amely metaadatokat gyűjt tartalomszolgáltatók egy csoportjától, s azokat továbbítja az Europeanának. Az aggregátorok összegyűjtik az egyes intézmények anyagait, szabványosítják a fájlformátumot és a metaadatokat, s ez utóbbit, annak szabályai és meghatározott munkafolyamatai szerint elérhetővé teszik az Európai Digitális Könyvtár számára. Az aggregátorok segítik továbbá a tartalomszolgáltatókat az adminisztráció, a működés és a képzés területén.” Az Europeana Libraries projekt célkitűzése szerint az európai szintű könyvtári aggregátor a TEL szolgáltatás lesz. A projekt célja olyan rendszerek és folyamatok kialakítása, amelyek képesek nagy tömegű digitalizált anyagok (szövegek, képek, mozgóképek és hangok) betöltésére és indexálására. Az eredmény egy *hatékony és hatékony könyvtári szintű aggregátorszolgáltatás* lesz az Europeana számára. Működését a 7. ábra szemlélteti.

7. ábra A projekt által kidolgozandó aggregálási modell

A modell szerint a TEL mint könyvtári domén, közvetlen tárgyalásokat folytat a tartalomszolgáltató könyvtárakkal a digitális gyűjtemény tartalmát és a metarekordok minőségét, valamint az aratás ütemezését illetően. A könyvtáraknak nem kell olyan – nem könyvtári, hanem tisztán informatikai – szakértelemmel és technológiai felkészültséggel rendelkezniük, mint korábban: csak jó minőségű metarekordokat kell előállítaniuk, tetszőleges formátumban, szabvánnyal, a többi – a szinergia megteremtése – a TEL feladata. A TEL végzi el mindazokat az adatelemzési és szabványosítási folyamatokat, amelyek révén a tartalomszolgáltatók metarekordjai befogadhatóvá válnak az Europeana számára.

Amint a kétéves projekt során létrejön ez a könyvtári aggregátor, azonnal képes lesz arra, hogy az összes európai könyvtár digitális gyűjteményét learassa, beleértve a LIBER és a CERL többi tagkönyvtárát is – több mint 400 szakkönyvtárat Európa több mint 40 országában.

4) WP4 – A TEL aggregátori infrastruktúrájának kiterjesztése

A negyedik munkacsomag feladata, hogy a TEL-t felkészítse egy ilyen típusú és nagyságrendű feladat elvégzésére. A munka koordinátora a portugál *Instituto Superior Técnico* és a Holland Nemzeti Könyvtár. Fő feladatok:

- A TEL mai aggregátori infrastruktúrájának továbbfejlesztése, hogy képes legyen az európai könyvtárak digitális gyűjteményeinek aratására az Europeana számára, lehetővé téve a teljes szövegű keresést is.
- Konszenzusteremtés a digitális tartalmak aratásához használt szabványok alkalmazásában.
- Az európai könyvtári domén képviselője az Europeana hálózatban.

A TEL-ben jelenleg 25 millió oldalnyi dokumentum kereshető teljes szöveggel; ehhez jön hozzá az Europeana Libraries projekt révén bekerülő tartalom. E munkacsomag feladata az is, hogy a teljes szövegű keresést továbbfejlessze, és az Europeana által használt EDM (*Europeana Data Model*) adatstruktúrát alkalmazhatóvá tegye teljes szövegű keresés vonatkozásában is.

5) WP5 – A meglévő könyvtári tartalmak kereshetőségének erősítése

A TEL által koordinált munka fő célja az Európai Digitális Könyvtárban elérhető könyvtári tartalmak kereshetőségének továbbfejlesztése az ESE (*Europeana Semantic Elements*) szabvány továbbfej-

Kovácsné Koreny Á.: Europeana Libraries – egy új ...

lesztése révén. Az új szabvány: EDM = Europeana Data Model. Konkrét feladatok:

- A meglévő (nemzeti könyvtári és ESE-alapú) metaadatok átalakítása EDM formátumúvá (megfeleltetések, kiegészítések).
- Az EDM bevezetésével járó szolgáltatói feladatok meghatározása (mely adatokért felelős a szolgáltató, a TEL, illetve az Europeana).
- Az EDM mint könyvtári domén standard bevezetése, elfogadtatása, promóciója.

6) WP6 – Disszemináció, kommunikáció, promóció

A projektet, végrehajtását és eredményeit bemutató, népszerűsítő kommunikációs tevékenységet az *Europeana Foundation* fogja össze. A kommunikációs munka két fő iránya: belső kommunikáció, kapcsolattartás a konzorciumon belül; külső kommunikáció: az érintettek (stakeholders) és a végfelhasználók irányába. A kommunikációs eszközök egyike, a projekthonlap már el is készült (8. ábra).

8. ábra A projekt honlapja
<http://www.europeana-libraries.eu/>

Eredmények

A projekt elvárt eredményei révén a *The European Library*:

- a nemzeti könyvtárak és a szakkönyvtárak aggregátorává válik;
- továbbra is fog referenzanyagokat szolgáltatni, de jelentősen megnő az általa elérhetővé tett digitális objektumok száma;
- partnerei között a nemzeti könyvtárak mellett megjelennek a szakkönyvtárak;
- fő célcsoportja továbbra is a bölcsészettudományok és társadalomtudományok kutatói lesznek, de könyvtári doménként, az Europeanan keresztül tartalmakat közvetít a széles közönség számára is;

- új digitális eszközöket és szolgáltatásokat kínál a kutatóknak;
- a könyvtárak professzionális megjelenését biztosítja az Európai Információs Térben („A” könyvtári domén).

A projektben való részvétel a Digitalizált Törvényhozási Tudástár és az Országgyűlési Könyvtár számára a következő előnyökkel jár:

- a DTT keretében létrejött 2 millió oldalnyi digitális gyűjtemény elérhetővé válik az Europeanan;
- jelentősen bővül az Europeanan elérhető magyar tartalom aránya;
- költséghatékony megoldás az OGYK számára – a könyvtár lényegében az új projekt révén teljesíti vállalását;
- tapasztalatszerzés, tanulási folyamat a könyvtár valamennyi munkatársa számára;
- erősíti az Országgyűlési Könyvtár nemzetközi kapcsolatait, újakat katalizál;
- hozzájárul az OGYK, a hazai könyvtárügy, és lényegében az egész ország nemzetközi promóciójához.

Aki pedig a legjobban jár, az a *felhasználó*, akinek mindegy, hogy a neki szükséges információt, ada-

tot, dokumentumot stb. ki, mikor, hogyan digitalizálta. Számára az a fontos, hogy ahhoz ott és akkor férjen hozzá, ahol és amikor ő szeretné. Ezt próbálja segíteni az Europeana Libraries projekt.

További információ:

- Europeana Libraries projekt-honlap: <http://www.europeana-libraries.eu/>
- A projektben részt vevő intézmények: <http://www.europeana-libraries.eu/project-partners>
- Munkacsomagok: <http://www.europeana-libraries.eu/workplan>
- Sajtóközlemény a projekt indulásáról (2011. február 3.)

Beérkezett: 2011. V. 24-én.

Kovácsné Koreny Ágnes
az Országgyűlési Könyvtár
Főigazgatói Titkárságának
osztályvezetője.
E-mail: koreny.agnes@ogyk.hu

A kezelőfelületek jövője

Peter Purgathofer, a Bécsi Műszaki Egyetem professzora évek óta foglalkozik a felhasználói kezelőfelületekkel, azok fejlesztési irányvonaláival.

„A jövőben a kezelőfelületek sokban különbözni fognak a mai megoldásoktól. Ez alól kivételnek számítanak majd számítógépeink beviteli eszközei, ezek minden bizonnyal ugyanolyanok lesznek, mint napjainkban, hiszen a szakemberek nem szeretnek változtatni a nyerő csapatokon. A többi eszköz kezelőfelületei viszont radikálisan különbözni fognak a ma megszokottaktól. A táblagépek esetében már most is eltérnek az interakciós formák a PC-knél megszokottaktól. Mindez azért is érdekes, mert lassan végbemegy az a folyamat, amikor a számítógép minden területen megjelenik, legyen szó kenyérpírtókról, hűtőszekrényekről vagy hátizsákokról. Emiatt pedig új interakciós formák jelennek majd meg.”

„Az eszközzel való közvetlen beszédirányítást hosszú ideig még nagyon nehéz lesz megvalósítani, ennek ellenére zárt hálózatoknál, például a tematikusan korlátozott információs rendszerekben megjelenhetnek majd a beszélgetésre képes megoldások. Attól azonban, hogy egy számítógéppel ugyanúgy beszélgethessünk, mint egy emberrel, még nagyon messze vagyunk.” – nyilatkozta Peter Purgathofer.

„Az érintőképernyők magukkal hozták az interakció egy új formáját. Miközben a számítógépek asztalain a dokumentumok, a mappák és a lomtár volt a meghatározó, addig az okostelefonokon és a tábla PC-ken lehetővé vált az egy vagy több ujjal való érintéssel megvalósuló irányítás.”

Az osztrák professzor úgy véli, a fejlesztőknek a munkájuk során a jövőbeli felhasználók igényeit kellene szem előtt tartaniuk. Ki kellene találniuk, hogy mit akarnak majd az emberek pár év múlva és mire lesz akkor szükségük. A korszerű interfészekhez azonban szükség van jó grafikai teljesítményre, vagyis megfelelő hardverekre. (Természetesen nem szabad megfeledezni a megfelelő szoftverekről sem.) Éppen ezért a játékok úttörők lehetnek és megnyithatják az utat az új, forradalmi megoldások előtt. A gondolatlanul való irányításra ugyan történtek kísérletek, de nem szabad elfelejteni, hogy az emberek néha nagyon gyorsan változtatják a gondolataikat. Az egyik pillanatban még a munkájukra összpontosítanak, utána körbenéznek vagy megpróbálnak váltani, más dologgal foglalkozni. Ettől azonban a mai gondolatirányításos kísérleti rendszerek még nagyon messze vannak.

S hogy mi lenne a tökéletes kezelőfelület? Purgathofer szerint az, amivel a felhasználó mindig azt csinálhatná, amihez kedve van.

/SG.hu Hírlevél, 2011. június 21., <http://www.sg.hu/>

(SzP)